

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
Кафедра філософії та суспільно-політичних наук.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТІЇ»

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
спеціальність	052 «Політологія»
назва освітньої програми	Політологія
статус	обов'язкова

Краматорськ
ДДМА

Завдання до самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Історія та теорія демократії» для підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти, для спеціальності 052 «Політологія», освітня програма «Політологія».

Розробник:

_____ О. П. Кваша, канд. політ. наук, доцент.

Погоджено з групою забезпечення освітньої програми:

Керівник групи забезпечення:

_____ О. П. Кваша, канд. політ. наук

Розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та соціально-політичних наук, протокол № 1 від 27.08.2019

В. о. завідувача кафедри:

_____ О. П. Кваша, канд. політ. наук

Самостійна робота студентів денної форми навчання починається після вступної лекції, на якій викладач дає основні рекомендації щодо методики самостійного опанування курсом «Історія і теорія демократії».

Основними формами самостійної роботи є:

- робота з підручниками та посібниками;
- робота з науковою літературою;
- самостійне вивчення окремих тем і питань до семінарських занять на основі навчальної, монографічної літератури, документів, матеріалів, періодичних видань;
- підготовка реферату;
- підготовка до аудиторної контрольної роботи;
- підготовка до консультації з викладачем;
- підготовка до заліку.

Тема 1 Демократія як принцип організації суспільства

1. Визначте поняття про об'єкт, предмет та завдання дослідження історії та теорії демократії, її місце в системі наук;
2. Визначте основні поняття і категорії історії й теорії демократії;
3. З'ясуйте як відбувається взаємодія предмета «Історія та теорії демократії» з іншими науками;
4. Поясніть в чому полягає сутність поняття «демократія»;
5. Дайте основні типи визначень демократії;
6. Зробіть доповідь-есе на тему «Демократія в просторово-часовому вимірі: засоби ідентифікації.»;
7. Дайте характеристику співвідношення капіталізму і демократії (*у формі письмової роботи*);
8. Підготуватися до дискусії на тему: «Перспективи еволюції демократії: глобальна демократизація чи криза демократії»;
9. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики:
Патнам Р.Д. «Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії». с. 105–141;
Фридман М. Фридман Р. «Свобода вибирати: наша позиція». с. 57–94;
Шміттер Ф. «Загрози і дилеми демократії».

Література.

1. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002. - 684 с.
2. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
3. Графский, В.Г. История политических и правовых учений : учебник / В. Г. Графский. – М. : Проспект, 2005. – 600 с. – ISBN 5-9803-2998-8.
4. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с.

5. Паршакова, Е.Д. Развитие политических идей от Античности до начала XX века: учеб. пособие / Е.Д. Паршакова. – Краматорск: ДГМА, 2009. – 56 с. – ISBN 978-966-379-365-8.
6. История политических и правовых учений: учебник для вузов / Н.М. Азаркин, В.Н. Жуков, Ю.С. Завьялов; отв. ред. О.В. Мартышина. – М.: Норма, 2004. – 912 с. – ISBN 5-8912-3781-4.
7. Мухаев, Р.Т. Политология : учебник / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с. – ISBN 5-238-00931-3.
8. Азбука демократии. - К., 1997. Алексеева А.Т.
9. Бешлер Ж. Демократия. - М., 1994.
10. Даль Р. Введение в теорию демократии. - М., 1992.

Тема 2 Виникнення та історичні етапи розвитку демократії.

1. Охарактеризуйте політико-філософські погляди античних мислителів стосовно їх відношення до демократії - учення Платона, Аристотеля, Цицерона.
2. Прослідкуйте зміни антидемократичної і демократичної традицій мислення, починаючи з Платона (у формі таблицьки).
3. Порівняйте афінську та сучасну демократію (у формі таблицьки).
4. Сформулюйте умови, які стоять на заваді перетворенню демократії у деспотизм більшості (у формі письмової роботи).
5. З'ясуйте і визначте як відбувався розвиток демократії у Середні віки;
6. Демократичні ідеї в політичній філософії доби середньовіччя. Теорії Т. Мора, Т. Кампанелли, Н. Макіавеллі.
7. Розгляньте основні ідеї демократичного розвитку доби буржуазних революцій учення Бьорка, Дж. Локка, Т. Гоббса, А. де Токвіля.
8. Розгляньте основні ідеї демократії в XX — на початку XXI ст.: класичні, модерні та постмодерні виміри.
9. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики:
Перікл. Афінська демократія. - С.215-219.
Руссо Ж.-Ж. Суспільна угода, демократія і представництво - С.237- 247.

Література.

1. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002.
2. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
3. Графский, В.Г. История политических и правовых учений: учебник / В. Г. Графский. – М.: Проспект, 2005. – 600 с. – ISBN 5-9803-2998-8.
4. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с.
5. Демократія: Антологія / Упорядник О.Проценко. - К., 2005.

6. Паршакова, Е.Д. Развитие политических идей от Античности до начала XX века: учеб. пособие / Е.Д. Паршакова. – Краматорск: ДГМА, 2009. – 56 с. – ISBN 978-966-379-365-8.

7. История политических и правовых учений: учебник для вузов / Н.М. Азаркин, В.Н. Жуков, Ю.С. Завьялов; отв. ред. О.В. Мартышина. – М. : Норма, 2004. – 912 с. – ISBN 5-8912-3781-4.

8. История политических и правовых учений: учебник / под ред. О.Э. Лейста. – М. : Зерцало, 2006. – 568. – ISBN 5-8078-0113-X.

9. Мухаев, Р.Т. Политология: учебник / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с. – ISBN 5-238-00931-3.

Тема 3 Сучасні концепції демократії та їх практична реалізація.

1. Визначте основні концепції демократії та з'ясуйте їхні переваги та недоліки;
2. Які ви знаєте сучасні форми демократичного правління? Охарактеризуйте їх;
3. режимів: мажоритарна, консенсусна, змішана моделі (у формі таблиць).
4. Підготуватися до проведення дискусійного обговорення теми «Теорії демократії: оптимальний варіант для України».
5. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: Гелд. Д. Моделі демократії. - С.155-175.
6. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: Сарторі Д. Основи теорії демократії: народ і врядування - С.25-40.
7. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: Деггер. Р. Участь у політичному житті і проблеми апатії - С.304- 326.
8. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: Циммерман Дж.Ф. Учасницька демократія: відродження популізму - С.263-303.
9. Порівняйте сучасні моделі демократії (у формі таблиць).

Література.

1. Афонін Е. А. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики / Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова, Р. В. Войтович. – К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. – 160 с.
2. Азбука демократии. - К., 1997. Алексеева А.Т.
3. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
4. Бешлер Ж. Демократия. - М., 1994.
5. Графский, В.Г. История политических и правовых учений : учебник / В. Г. Графский. – М.: Проспект, 2005. – 600 с. – ISBN 5-9803-2998-8.
6. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с.
7. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гьофе. – К.: ППС, 2007. – 436 с.
8. Даль Р. О демократии / пер. с англ. А. С. Богдановского; под. ред. О.А Алякринского / Р. Даль. – М.: Аспект Пресс, 2000.– 208 с.
9. Демократія: Антологія / Упорядник О.Проценко. - К., 2005.

10. История политических и правовых учений: учебник для вузов / Н.М. Азаркин, В.Н. Жуков, Ю.С. Завьялов; отв. ред. О.В. Мартышина. – М.: Норма, 2004. – 912 с. – ISBN 5-8912-3781-4.
11. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002.

Тема 4 Демократичні ідеї в українській політичній думці.

1. Прослідкуйте та визначить генезис демократичної думки в історії України (у формі письмової роботи)
2. Назвіть етапи розвитку політичної думки в Україні.
3. Розкрийте зміст релігійно-політичних ідей митрополита Іларіона.
4. У чому полягає сутність боротьби церковної та світської концепцій влади в політичній думці Княжої доби?
5. Поясніть в чому полягала демократична спрямованість поглядів українських гуманістів в період Відродження.
6. Які політичні проблеми досліджував Станіслав Оріховський?
7. Чому, на ваш погляд, Конституція Пилипа Орлика вважається такою, що випередила свій час?
8. Охарактеризуйте внесок професорів Києво-Могилянської академії у розвиток політичної думки України.
9. Розкрийте зміст політичних ідей та демократичних принципів Конституції Пилипа Орлика.
10. Чи можна вважати Конституцію П. Орлика (1710 р.) першою в світі демократичною конституцією? Обґрунтуйте свою відповідь.
11. Яку роль у поширенні політичних знань і демократичних принципів відіграло Кирило-Мефодіївське товариство?
12. Охарактеризуйте вклад Михайла Драгоманова у становлення політичної науки і демократичної традиції в Україні.
13. Якими є основні політичні доробки українських мислителів кінця XIX – початку XX століття?
12. Чому Миколу Міхновського вважають одним із основоположників українського самостійництва?
13. Необхідність встановлення якого політичного режиму в Україні обґрунтував В. Липинський?
14. У чому полягає суперечливість постаті М. Грушевського у політичному житті України?
15. Охарактеризуйте внесок діячів українського дисидентського та правозахисного рухів на розвиток демократії і здобуття незалежності.

Література.

1. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
2. Графский, В.Г. История политических и правовых учений: учебник / В. Г. Графский. – М.: Проспект, 2005. – 600 с. – ISBN 5-9803-2998-8.
3. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с. Гофе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гьофе. – К.: ППС, 2007. – 436 с.

4. Даль Р. О демократии / пер. с англ. А. С. Богдановского; под. ред. О.А Алякринского / Р. Даль. – М.: Аспект Пресс, 2000.– 208 с.
5. Демократія: Антологія / Упорядник О. Проценко. - К., 2005.
6. Кармазіна М.С. Ідея державності у політичній думці (кінець ХІХ - початок ХХ ст.). - К, 1998.
7. Кухта Б. З історії української політичної думки. Текст лекцій: навчальний посібник. – К., 1994.- 368 с.
8. История политических и правовых учений: учебник для вузов / Н.М. Азаркин, В.Н. Жуков, Ю.С. Завьялов; отв. ред. О.В. Мартышина. – М.: Норма, 2004. – 912 с. – ISBN 5-8912-3781-4.
9. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002.
10. Іларіон. Слово про закон і благодать // Філософія політики: Хрестоматія: У 4 т. – К., 2003.– Т. 1. – С. 244-258.
11. Костомаров М.І. З «Книг буття українського народу» // Невичерпність демократії. -К., 1994.– С. 85-88.
12. Орлик П. Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького // Філософія політики: Хрестоматія: У 4 т. – К., 2003.-Т.1.-С. 359-370

Тема 5 Права і свободи людини і громадянина

1. Поміркуйте чи є права людини універсальними (у формі письмової роботи).
2. Чи відповідають основні ознаки правової держави конституційним положеннями української держави та сучасним реаліям?
3. Підготуйтеся до дискусії: «Чи потрібна смертна кара в Україні?»
4. Розкрийте зміст поняття «правова держава».
5. Поясніть чому поняття правова держава є невід'ємним атрибутом демократичного розвитку суспільства.
6. Наведіть переконливі приклади дискримінації жінок в Україні.
7. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: «Загальна декларація прав людини 1948 року»
8. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: Конституція України. Розділ 2. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина.
9. Опрацювання уривків літературних джерел зі запропонованої тематики: «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року.»
10. Які права та свободи людини і громадянина гарантує демократія?

Література.

1. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002.
2. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року. – К., 1991.

4. Білоус В. С. Проблема становлення і розвитку правової держави і громадянського суспільства // Політол. вісник, – 1993. – Ч. 3. – С. 10-24.

5. Волкова О. Соціальна правова держава як важливий етап у розширенні свободи особи / Олена Волкова // Віче. – 2011. - № 4. – С. 16-18.

6. Політологія: підручник / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. – 3-тє вид., перероб., доп. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 568 с. (Серія «Альмамастер»). – С. 127-146.

7. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство, правова держава і політична свідомість громадян. – К., 1994.

Тема 6 Система органів державної влади в демократичному суспільстві

1. Як функціонує процес здійснення народом влади?
2. Чим зумовлено(якими факторами) існування як прямої (безпосередньої), так і представницької форми демократії?
3. Чи коректним є питання про те, яка форма демократії (безпосередня, представницька чи професійна) є найкращою? Обґрунтуйте відповідь.
- 4 Чому демократичні країни за формою державного правління і за формою державного устрою не є однотипними? З чим це пов'язано?
5. Назвіть основні критерії демократичної влади?
6. Як слід розуміти демократичний принцип рівності?
7. У чому полягає принцип поділу влади? Чи є він головним принципом демократії?
8. Визначте гілки державної влади та їх основні функції. (*у формі таблиць*).
9. Чи можливе існування суспільства без влади? Обґрунтуйте відповідь.
- 10 Складіть схему за такими параметрами: влада державна і влада політична: спільне та відмінне.
11. Чому місцеве самоврядування є необхідною умовою демократичності суспільства
12. Охарактеризуйте механізми прийняття рішень в українській виконавчій владі.
13. Поміркуйте, які повноваження варто залишити за центральними органами виконавчої влади, а які було б краще передати органам місцевого врядування.
14. Охарактеризуйте плюси і мінуси запровадження в Україні двопалатного парламенту (*у вигляді таблиці*);
15. Опрацювання уривків джерел зі запропонованої тематики: Конституція України. Розділ «Верховна Рада України»; Ващенко К., Кордун О., Павленко Р. Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні. – С. 140–152.

Література.

1. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002. - 684 с.
2. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
3. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с.

4. Мухаев, Р.Т. Политология : учебник / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с.
5. Воронов І. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. – К., 2005
6. Погорелый, Д.Е. Политология: кредитно-модульный курс : хрестоматия / Д.Е. Погорелый. – 4-е изд., испр. и доп. – Харьков : Олант, 2007. – 552 с.
7. Політологія: підручник / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Гобатенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. – 528с. –
8. Політологія : підручник / М.І. Панов (керівн. авт. кол.) [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”, 2005. – 520 с.
9. Політологія : підручник / за ред. Ю.І. Кулагіна, В.І. Полуріза. – К. : Альтепрес, 2002. – 612 с.
- 10.Юрій, М.Ф. Основи політології : навч. Посібник / М.Ф. Юрій. – К. : Кондор, 2003. – 340 с.

Тема 7 Вибори як інститут демократії

1. Визначте роль виборчих систем у дотриманні принципів демократії.
2. Визначте чинники та критерії демократичності виборчого процесу.
3. Який статус і функції мають політичні партії в системі представницької демократії.
4. У чому відмінність між виборами та голосуванням?
5. Яка відмінність між виборами та референдумом?
6. Які етапи проходить виборча кампанія?
7. Що таке абсентеїзм? Як можна подолати абсентеїзм?
8. Яка виборча система історично з'явилась першою? Якою за типом є виборча система України?
9. Які основні демократичні принципи виборчого права?
10. У чому полягає суть, переваги та недоліки пропорційної та мажоритарної виборчих систем? Яка наразі є більш доцільною для України?
11. У чому полягають суспільні функції виборів?
12. Визначте, за яких умов вибори є знаряддям політичного маніпулювання.
13. Яку еволюцію пройшла виборча система України з дня проголошення незалежності до сьогодні?
14. Зробіть порівняльну характеристику виборчих систем. З'ясуйте основні переваги та недоліки кожної з них.

Література.

1. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002. - 684 с.
2. Барабаш Ю. Дострокові вибори як засіб врегулювання державно-правових конфліктів / Ю. Барабаш // Право України. – 2007. – № 1. – С. 126– 130.
3. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
4. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с.

5. Мухаев, Р.Т. Политология : учебник / Р.Т. Мухаев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с.
6. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика /Романюк, Ю. Шведа. – Львів : ЦПД – «Астролябія», 2005. – 348 с.
7. Скібіна О. Вибори як основоположна форма участі громадян України в політичному процесі / О. Скібіна // Проблеми законності. – 2003. – Вип. 61. – С. 28–33.
8. Яворський В. Роль інституту виборів у політичній системі суспільства / В. Яворський // Проблеми законності. – 2003. – Вип. 60. – С. 64–73.
9. Шляхтун, П.П. Политология (теорія та історія політичної науки) : підручник / П.П. Шляхтун. – 3-тє вид., стер. – К. : Либідь, 2005. – 576 с.
- 10.Юрій, М.Ф. Основи політології : навч. Посібник / М.Ф. Юрій. – К. : Кондор, 2003. – 340 с.

Тема 8 Громадянське суспільство як умова свободи і демократії.

1. Назвіть історичні періоди в розвитку ідеї громадянського суспільства.
2. Який зміст вкладав Г. Гегель у поняття «громадянське суспільство»?
3. Які елементи входять до структури громадянського суспільства?
4. Розкрийте сутність громадянського суспільства. Чи можлива демократія без цього явища?
5. Яку структуру має громадянське суспільство?
6. Назвіть ознаки сучасного громадянського суспільства в економічній, соціальній та духовній сферах.
7. Проаналізуйте наскільки розвинений в Україні громадський сектор (чисельність громадських організацій, їх різновиди, залученість громадян до їх діяльності).
8. Які важелі впливу на державу має громадянське суспільство?
9. Одне з найбільш лаконічних визначень демократії було дано президентом США А. Лінкольном: «Демократія є правління народу, обране народом і для народу». Зіставивши дане визначення із сучасною політичною практикою, визначить, чи можна стверджувати, що це дійсно так? Чи немає суперечності в самій формулі А. Лінкольна?
10. Перелічить умови функціонування громадянського суспільства.
11. Чому без розвиненого громадянського суспільства неможливе створення демократичної правової держави?
12. З якими проблемами стикається процес становлення громадянського суспільства в Україні?
13. Яких передумов (економічних, політичних, культурних, правових), на вашу думку, не вистачає для формування громадянського суспільства в Україні?
14. Визначте ті показники, за якими можна охарактеризувати ступінь розвиненості громадянського суспільства.
15. Наведіть конкретні приклади об'єднань та організацій громадянського суспільства в Україні та зарубіжних країнах.

Література.

1. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник.- К.: Каравела, 2009.- 496 с.
2. Гелей С.Д. Політологія: Навчальний посібник/ С.Д.Гелей, С.М.Рутар.- 6-те вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2007.- 309 с.
3. Демократія: Антологія / Упорядник О. Проценко. - К., 2005.
4. История политических и правовых учений: учебник для вузов / Н.М. Азаркин, В.Н. Жуков, Ю.С. Завьялов; отв. ред. О.В. Мартышина. – М.: Норма, 2004. – 912 с. – ISBN 5-8912-3781-4.
5. Основи демократії: Навчальний посібник/ За заг. редак. А.Колодій. - К., 2002.
6. Мухаев, Р.Т. Политология : учебник / Р.Т. Мухаев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с. – ISBN 5-238-00931-3.
7. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: монографія / А. І. Кудряченко, В. М. Бебик, В. І. Бортніков та ін. – К.: НІСД, 2007. - 396 с.
8. Громадянське суспільство України: сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 12 грудня 2013 р., м. Київ / Упоряд.: В.М. Яблонський, О.А. Корнієвський, П.Ф. Вознюк. — К.: НІСД, 2014. — 192 с.
9. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці: аналітична доповідь / За ред. О.М. Майбороди. — К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН Укр., 2013. — 376 с.
10. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу). – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm>
11. Колодій А. Розвиток громадянського суспільства. – Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=166>